BESCHIKKING VAN DE COMMISSIE

van 14 maart 2000

betreffende de nieuwe afbakening van steungebieden van het gemeenschappelijk actieprogramma „Verbetering van de regionale economische structuur" in Duitsland voor de periode van 1 januari 2000 tot en met 31 december 2003 voor West-Duitsland en Berlijn

(Kennisgeving geschied onder nummer C(2000) 809)

(Slechts de tekst in de Duitse taal is authentiek)

(Voor de EER relevante tekst)

(2001/272/EG)

DE COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, inzonderheid op artikel 88, lid 2, eerste alinea,

Gelet op de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, inzonderheid op artikel 62, lid 1, onder a),

Na de belanghebbenden overeenkomstig de genoemde artikelen te hebben aangemaand hun opmerkingen te maken [1] en gezien deze opmerkingen,

Overwegende hetgeen volgt:

I. PROCEDURE

(1) Op 30 maart 1999 zond Duitsland een faxbericht van twaalf bladzijden toe en kondigde aan per post twee bijlagen bij de aanmelding van de Duitse regionalesteunkaart [2] te zullen toezenden. De bijlagen werden op 23 april 1999 door het secretariaat-generaal geregistreerd. Na een bijeenkomst op 11 en 12 mei 1999 in Bonn ontving de Commissie mondeling toelichting en verzocht zij om aanvullende schriftelijke informatie. Vervolgens stuurde Duitsland op 19 mei 1999 een verdere verduidelijking van de aanmelding.

(2) Bij brief van 17 augustus 1999 deelde de Commissie Duitsland mee dat zij had besloten om de krachtens artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag voorgedragen regio's (de vijf nieuwe deelstaten — steunmaatregel N 195/99) en de verschillende steunintensiteitsplafonds als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt te verklaren, maar dat zij ten aanzien van steunmaatregel C 47/99 de procedure van artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag zou inleiden teneinde na te gaan of de regionalesteunkaart voor steungebieden in de West-Duitsland en de stad Berlijn verenigbaar is met de gemeenschappelijke markt.

(3) Het besluit van de Commissie om een deel van de Duitse regionalesteunkaart als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt te verklaren en ten aanzien van het andere deel de formele onderzoeksprocedure in te leiden, werd in het *Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen* [3] bekendgemaakt. De Commissie heeft de belanghebbenden uitgenodigd hun opmerkingen over het tweede deel van het besluit kenbaar te maken.

(4) De Commissie heeft van vijf belanghebbenden opmerkingen terzake ontvangen. Zij heeft deze voor een reactie aan Duitsland toegezonden en heeft per fax van 21 januari 2000 diens opmerkingen ontvangen.

(5) Op 17 september 1999 werden schriftelijk opmerkingen van Duitsland ontvangen. Op 2 februari 2000 werden aanvullende inlichtingen en opmerkingen toegezonden. Er vonden gesprekken plaats tussen vertegenwoordigers van de Commissie en Duitsland op 12, 18 en 23 november 1999 in Brussel en op 2 december 1999 in Berlijn.

II. GEDETAILLEERDE BESCHRIJVING VAN DE DOOR DUITSLAND OVEREENKOMSTIG ARTIKEL 87, LID 3, ONDER C), VAN HET EG-VERDRAG VOORGESTELDE STEUNGEBIEDEN

(6) Op grond van het Duitse recht moet de Plancommissie die is opgericht in het kader van de wet inzake het gemeenschappelijk actieprogramma (Gemeinschaftsaufgabe) van de federale en de regionale overheid (hierna: „gemeenschappelijk actieprogramma") bepalen welke gebieden op grond van welke uitzonderingsbepalingen van het EG-Verdrag in aanmerking komen voor regionale steun. Een dergelijk besluit werd op 25 maart 1999 genomen en op 23 april 1999 aan de Commissie ter kennis gebracht.

---

(1) PB C 340 van 27.11.1999, blz. 8.

(2) In punt 5.1 van de „Richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen" wordt een definitie van „regionalesteunkaart" gegeven (PB C 74 van 10.3.1998, blz. 9).

(3) PB C 340 van 27.11.1999, blz. 8.

(7) Ten aanzien van de voordracht van de vijf nieuwe Duitse deelstaten Brandenburg, Saksen, Saksen-Anhalt, Thuringen en Mecklenburg-Vorpommern als regio's van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag en de voorgestelde steunintensiteitsplafonds voor de periode van 1 januari 2000 tot en met 31 december 2003 werd het besluit van 25 maart 1999 verenigbaar met de gemeenschappelijke markt verklaard. Ten aanzien van de steungebieden die krachtens artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag werden voorgedragen, werd overeenkomstig artikel 88, lid 2, van het EG-Verdrag en artikel 4, lid 4, van Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad [4] de procedure ingeleid.

(8) Bij de inleiding van de procedure uitte de Commissie twijfel aan de verenigbaarheid met de gemeenschappelijke markt met betrekking tot de volgende punten van de aanmelding:

1. Twijfels omtrent de verenigbaarheid met de punten 3.10.1 en 3.10.2 van de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen (hierna: „de richtsnoeren" aangezien niet duidelijk en uitvoerig wordt aangegeven welke methode wordt toegepast voor de op grond van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag voorgedragen gebieden. De Commissie verzoekt Duitsland om de methode die van toepassing is op regio's van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag, en alles wat daarmee samenhangt, nader te beschrijven.

2. Twijfels omtrent de verenigbaarheid met punt 3.10.3, eerste streepje, van de richtsnoeren omdat gemeenten die geen deel uitmaken van op grond van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag voorgestelde arbeidsmarktregio's regionale steun kunnen ontvangen (zie ook de bijlage bij deze beschikking).

3. Twijfels omtrent de verenigbaarheid met de tweede zin van punt 3.10 van de richtsnoeren, aangezien Duitsland een bevolkingsplafond van 23,4 % van de totale bevolking hanteert voor c-regio's. De Commissie gaat er derhalve van uit dat het door Duitsland aangemelde plafond boven het voor het gemeenschappelijke belang aanvaardbare niveau ligt en bij de huidige stand niet als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt kan worden verklaard.

4. Aangezien de stad Berlijn niet duidelijk wordt omschreven als een gebied in de zin van artikel 87, lid 3, onder a) of onder c), van het EG-Verdrag, kan de Commissie alleen maar twijfel uiten omtrent haar status.

5. Twijfels omtrent de verenigbaarheid met punt 4.8, vierde alinea, van de richtsnoeren, aangezien de regionalesteunintensiteiten niet in acht genomen werden in die arbeidsmarktgebieden die op grond van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag zijn aangemeld en die een hoger BBP/KKS per inwoner en een lager werkloosheidspercentage dan het communautaire gemiddelde hebben en die niet aan een regio in de zin van artikel 87, lid 3, onder a), grenzen.

6. Twijfel of de drie regio's Kronach, Hersfeld-Rotenburg en Göttingen alsmede Passau en Wunsiedel door Duitsland zijn aangemeld op grond van de uitzonderingsbepalingen van punt 4.8, vierde alinea, van de richtsnoeren.

7. Twijfel of het modulatiebeginsel, zoals vervat in punt 4.8, vijfde alinea, van de richtsnoeren, in acht werd genomen.

(9) Deze beschikking van de Commissie heeft uitsluitend betrekking op de steunzones en de toegestane steunintensiteitsplafonds die onder de uitzonderingsbepalingen van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag zouden vallen volgens de gewijzigde versie van het Duitse voorstel dat in het kader van de formele onderzoeksprocedure is toegezonden.

a) **Homogene geografische eenheid**

(10) Overeenkomstig punt 3.10.3, eerste streepje, van de richtsnoeren stelt Duitsland het begrip „arbeidsmarktregio" als geografische eenheid voor. Dit begrip wordt als statistische meeteenheid gebruikt en is geïntroduceerd om een functioneel economisch gebied en niet zozeer een administratieve eenheid af te bakenen. Duitsland heeft de arbeidsmarktregio als homogene geografische eenheid gekozen in plaats van regio's van het niveau-NUTS-III.

(11) Deze keuze wordt gemotiveerd met het argument dat de economische probleemgebieden over het algemeen niet overeenkomen met de administratieve indelingen. Voorts wordt aangevoerd dat de gekozen indicatoren (zie overweging 12) moeilijk te bepalen zijn en een vertrokken beeld geven wanneer zij op het niveau-NUTS-III worden toegepast. Duitsland heeft gekozen voor een geografische eenheid die het meeste recht doet aan de economische realiteit, zoals pendelbewegingen en bereikbaarheid van de arbeidsplaats. Idealiter vormt deze geografische eenheid een functioneel verworven gebied met zo veel mogelijk interne en zo weinig mogelijk externe verwevenheden. Een arbeidsmarktregio is volgens Duitsland ten minste even groot, en in de regel groter dan een gebied van het niveau-NUTS-III.

b) **Methode en indicatoren**

(12) Om de rangorde van de arbeidsmarktregio's in West-Duitsland te bepalen, wordt een samengestelde indicator gehanteerd die op de volgende vier gewogen deelindicatoren is gebaseerd:

[4] PB L 83 van 27.3.1999, blz. 1.

Indicator	Weging
Gemiddeld werkloosheidspercentage 1996-1998	40 %
Inkomen per persoon in 1997 van werkenden die sociale premies afdragen	40 %
Infrastructuurindicator	10 %
Werkgelegenheidsprognose tot 2004	10 %

(13) Aan de hand van deze indicatoren zou duidelijk moeten worden welke regionale problemen in West-Duitsland bestaan en welke gebieden regionale steun nodig hebben. De regio die volgens deze samengestelde indicator structureel het zwakst is, komt op de eerste plaats en de overige regio's zijn dienovereenkomstig geordend.

c) **De arbeidsmarktregio Berlijn**

(14) De arbeidsmarktregio Berlijn bestaat uit de stad Berlijn en het omliggende gebied, dat tot de deelstaat Brandenburg behoort en heel Berlijn omsluit. Brandenburg voldoet aan de steuncriteria van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag en werd door de Commissie erkend als een steungebied als bedoeld onder a). Daarom heeft Duitsland alleen de stad Berlijn voorgedragen als gebied dat voldoet aan de criteria van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag, hoewel het zich verplicht heeft de hele arbeidsmarktregio te behandelen als een steungebied in de zin van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag (c-regio). Duitsland verklaart dat dit betekent dat in het gebied rond Berlijn dat tot de deelstaat Brandenburg behoort, de mogelijkheden tot steunverlening niet volledig worden benut ([5]).

d) **Lijst van steungebieden en maximaal bevolkingsbereik**

(15) In het kader van de onderzoeksprocedure heeft Duitsland op 2 februari 2000 een lijst met 41 arbeidsmarktregio's met inbegrip van de stad Berlijn, ingediend (zie bijlage) ([6]). Deze gebieden hebben tezamen 14 546 097 inwoners, hetgeen neerkomt op 17,7 % van de totale bevolking van Duitsland ([7]); deze worden door Duitsland ingedeeld als gebieden die voor het regionale beleid de hoogste prioriteit genieten.

([5]) Opmerking van Duitsland naar aanleiding van het besluit tot inleiding van de formele onderzoeksprocedure, fax van 17 september 1999, blz. 10.

([6]) Op de aanvankelijk aangemelde lijst waren 60 arbeidsmarktregio's opgenomen die tezamen 23,4 % van de totale bevolking van Duitsland vertegenwoordigden.

([7]) De totale bevolking van Duitsland wordt volgens de gegevens van 31 december 1997 op 82 057 379 geraamd.

e) **Steunintensiteiten**

(16) In de loop van de formele onderzoeksprocedure stelde Duitsland de Commissie in kennis van de volgende steunplafonds die worden voorgesteld voor West-Duitse arbeidsmarktregio's die onder artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag vallen:

28 % (bruto) voor het midden- en kleinbedrijf en

18 % (bruto) voor grote ondernemingen.

(17) Voortaan zal in het kaderplan (zie deel II, punt 2.5.1 en de bijbehorende voetnoot 11) uitdrukkelijk worden bepaald dat de in overweging 16 genoemde steunintensiteiten niet hoger mogen zijn dan de in het plan vastgelegde brutosteunpercentages en ook niet de door de Commissie toegestane, in nettosubsidie-equivalent (NSE) uitgedrukte steunintensiteitsplafonds mogen overschrijden.

(18) Voor Berlijn heeft Duitsland de volgende steunplafonds aangemeld:

43 % (bruto) voor het midden- en kleinbedrijf en

28 % (bruto) voor grote ondernemingen.

f) **Mogelijkheid van cumulering**

(19) Voortaan zal in het kaderplan (deel II, punt 2.5.1 en de bijbehorende voetnoot 11) uitdrukkelijk worden bepaald dat de maximaal toelaatbare steunintensiteiten ook bij cumulering van steun niet hoger mogen zijn dan de in het kaderplan vastgelegde brutosteunpercentages en ook niet de door de Commissie toegestane, in NSE uitgedrukte, steunintensiteitsplafonds mogen overschrijden.

III. **OPMERKINGEN VAN BELANGHEBBENDEN**

(20) De Commissie ontving opmerkingen van vijf belanghebbenden. Deze opmerkingen, die door betrokken deelstaten en regio's werden ingediend, hebben allemaal betrekking op de zogenaamde uitwisseling van steungebieden ([8]). De aangevoerde argumenten kunnen als volgt worden samengevat.

(21) Er wordt op gewezen dat de Commissie tot aan de uitvaardiging van de richtsnoeren heeft ingestemd met de uitwisseling van steungebieden en dat gebieden of gemeenten die aan regionale steunzones in de zin van artikel 87, lid 3, onder a) en c), van het EG-Verdrag grenzen, geconfronteerd worden met de problemen van uiteenlopende steunintensiteiten.

([8]) Zie de punten 12 en 38 van het besluit tot inleiding van de formele onderzoeksprocedure (PB C 340 van 27.11.1999, blz. 8); daarin wordt aangevoerd dat Duitsland enkele gemeenten van de voorgestelde arbeidsmarktregio's heeft uitgezonderd en vervangen heeft door gemeenten die niet tot een van de voorgestelde arbeidsmarktregio's behoren.

(22) Voorts wordt gesteld dat de bezwaren die de Commissie in haar besluit tot inleiding van de formele onderzoeksprocedure heeft aangevoerd tegen de uitwisseling van steungebieden, ertoe zouden hebben geleid dat deze gebieden van het gemeenschappelijk actieprogramma werden uitgezonderd. Ook wordt opgemerkt dat de Commissie actief zou moeten worden in gebieden die niet op grond van het gemeenschappelijk actieprogramma de status van arbeidsmarktregio wordt verleend, voorzover de omstandigheden dit rechtvaardigen.

(23) Een van de belanghebbenden merkt op dat de uitwisseling van de steungebieden de deelstaten de mogelijkheid zou geven om af te wijken van de criteria die voor de hele Bondsrepubliek zijn vastgelegd en om specifieke structuurproblemen flexibel aan te pakken. In dit verband wordt naar het subsidiariteitsbeginsel verwezen. De deelstaten zouden de mogelijkheid moeten hebben om aan de hand van eigen criteria mee te werken aan de keuze van de gebieden.

IV. REACTIE VAN DUITSLAND OP DE OPMERKINGEN VAN DE BELANGHEBBENDEN

(24) De reactie van Duitsland op de opmerkingen van derden kan als volgt worden samengevat: Duitsland wijst er andermaal op dat de uitwisseling van steungebieden uit het oogpunt van het regionale beleid uiterst belangrijk is. Het gaat daarbij uitsluitend om buitengewone economische problemen die met de methode die voor het gemeenschappelijk actieprogramma is ontwikkeld, niet kunnen worden overwonnen. Voorts wordt aangevoerd dat zich recentelijk enkele structurele problemen hebben voorgedaan die niet in de indicatoren tot uitdrukking komen. Een uitwisseling van steungebieden wordt ook nodig geacht om niveauverschillen in de steunverlening in grensgebieden te verkleinen. Tot besluit voert Duitsland aan dat de uitwisseling van steungebieden weliswaar niet geschraagd wordt door de letter van de richtsnoeren maar wel door de geest ervan. De regionalesteunkaart wordt louter uit praktische overwegingen gewijzigd zonder dat Duitsland van mening verandert ten aanzien van de uitwisseling van steungebieden als instrument voor de keuze van gebieden die voor steun in aanmerking komen.

V. OPMERKINGEN VAN DUITSLAND TEN AANZIEN VAN DE INLEIDING VAN DE FORMELE ONDERZOEKSPROCEDURE

(25) De formele onderzoeksprocedure is ten aanzien van acht punten ingeleid (zie overweging 8).

(26) In de overwegingen 12, 13, 41, 42 en 43 wordt de opvatting van Duitsland omtrent de gebruikte methode beschreven en wordt het oordeel hierover van de Commissie toegelicht.

(27) De opmerkingen van Duitsland inzake de uitwisseling van steungebieden zijn in overweging 24 vervat; het antwoord hierop van de Commissie wordt in overweging 69 e.v. uiteengezet.

(28) Ten aanzien van het maximale bevolkingsbereik blijft Duitsland erop aandringen dat een percentage van 23,4 % van de totale bevolking in aanmerking dient te worden genomen voor steungebieden, als bedoeld in artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag. Het betreurt dat de Commissie vasthoudt aan het op 21 januari 1999 vastgestelde maximale bevolkingsbereik. Hoewel Duitsland nog altijd van mening is dat dit maximale bevolkingsbereik (zie de beschikkingen van de Commissie die Duitsland bij schrijven van 24 februari 1998 (SG(98) D/1670) en 30 december 1998 (SG(98) D/12384) medegedeeld werden) in strijd met het beginsel van gelijke behandeling is vastgesteld, heeft het in de loop van de formele onderzoeksprocedure een gewijzigde lijst van steungebieden (bijlage) ingediend die in overeenstemming is met het door de Commissie vastgestelde maximale bevolkingsbereik. Duitsland voert aan dat de regionale steunverlening van het hoogste belang is voor de noodzakelijke structurele veranderingen [9]. Daarom verandert Duitsland om zuiver praktische redenen de regionalesteunkaart, maar blijft het vasthouden aan zijn opvatting over het maximale bevolkingsbereik.

(29) In de overwegingen 14 en 44 tot en met 47 wordt nagegaan in hoeverre de stad Berlijn als regionale steunzone kan worden aangemerkt.

(30) De steunintensiteit voor regio's met een hoger BBP/KKS en een lager werkloosheidspercentage dan het communautaire gemiddelde, die niet grenzen aan een steunzone in de zin van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag respectievelijk regio's die grenzen aan gebieden in de zin van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag, komt aan de orde in de overwegingen 57, 58, 61 en 62.

(31) In de overwegingen 67 en 68 wordt nader ingegaan op het modulatiebeginsel.

(32) Voor de cumuleringsregels wordt naar overweging 64 e.v. verwezen.

VI. BEOORDELING

(33) Duitsland heeft op 23 april 1999 de regionalesteunkaart aangemeld. De Commissie heeft deze regionalesteunkaart goedgekeurd voor de periode van 1 januari 2000 tot en met 31 december 2003 voor de regio's die onder artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag vallen.

(34) Bij deze beschikking wordt de regionalesteunkaart tevens goedgekeurd voor de regio's van artikel 87, lid 3, onder c),

---

[9] Opmerking van Duitsland naar aanleiding van het besluit tot inleiding van de formele onderzoeksprocedure, fax van 2 februari 2000, blz. 2.

van het EG-Verdrag, voor de periode van 1 januari 2000 tot en met 31 december 2003 voorzover Duitsland aan de in artikel 2 genoemde voorwaarden voldoet. Beide beschikkingen tezamen leggen de Duitse regionalesteunkaart vast, zoals omschreven in punt 5.1 van de richtsnoeren.

(35) De nieuwe aanmelding van Duitsland van 2 februari 2000, die een wijziging inhoudt met betrekking tot de gebieden van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag, wordt getoetst aan artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag en met name aan de richtsnoeren.

a) **Homogene geografische eenheid**

(36) Overeenkomstig punt 3.10.3, eerste streepje, van de richtsnoeren moeten de op grond van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag, voorgedragen gebieden overeenstemmen met niveau-NUTS-III of, in gerechtvaardigde omstandigheden, met een andere homogene geografische eenheid. Iedere lidstaat mag slechts een type geografische eenheid hanteren.

(37) Zoals in overweging 11 wordt verklaard, rechtvaardigt Duitsland zijn afwijking van het niveau-NUTS-III met het argument dat de regionale economische problemen in Duitsland niet adequaat op dit niveau kunnen worden aangepakt.

(38) De Commissie stelt vast dat Eurostat het niveau-NUTS-III gebruikt voor de opstelling van regionale statistieken van de Gemeenschap. De afbakening is bijna uitsluitend gebaseerd op administratieve grenzen zoals deze door de verschillende lidstaten aan Eurostat zijn meegedeeld. In Duitsland komt het niveau-NUTS-III overeen met het bestuurlijke niveau van district (Kreis). Vanuit statistisch oogpunt zijn dit kleine eenheden, zowel wat inwonertal als geografische uitgestrektheid betreft, zoals uit een vergelijking van de 15 lidstaten blijkt.

(39) Daarom hanteert Duitsland een concept dat, in vergelijking met het niveau-NUTS-III, een groter geografisch geheel en een hoger inwonertal dekt. Alle arbeidsmarktregio's bestaan uit een of meer NUTS-III-regio's. Het uitgangspunt daarbij is om functionele economische zones te hanteren die aan de hand van pendelverkeersbewegingen en bereikbaarheidsanalyses worden afgebakend. De aldus verkregen statistische eenheden komen volgens Duitsland het meest overeen met de probleemgebieden die om maatregelen van regionaal beleid vragen.

(40) De Commissie stemt ermee in dat Duitsland de arbeidsmarktregio's gebruikt als homogene geografische eenheid en verklaart dit verenigbaar met punt 3.10.3, eerste streepje, van de richtsnoeren.

b) **Methode en indicatoren**

(41) Op grond van de punten 3.10.1 en 3.10.2 van de richtsnoeren moeten de methode en de indicatoren die worden gebruikt voor de voordracht van gebieden als bedoeld in artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag, aan de volgende voorwaarden voldoen.

(42) Duitsland licht zijn methode duidelijk en uitvoerig toe, zodat de Commissie de voordelen ervan kan beoordelen. Iedere indicator wordt aan de hand van betrouwbare statistische bronnen vastgesteld. Werkloosheid, inkomen, infrastructuur en werkgelegenheid tot 2004 kunnen relevant worden geacht voor het onderzoek van de sociaal-economische omstandigheden in een arbeidsmarktregio. Alle indicatoren zijn gebaseerd op statistische reeksen die zich over ten minste drie jaren voor de aanmelding uitstrekken of worden afgeleid uit de meest recente enquête, voorzover de betreffende statistieken niet op jaarbasis beschikbaar zijn. De vierde indicator berust op een statistische projectiemethode, waarbij gegevens uit tijdreeksen worden gebruikt die ten minste op de drie voorafgaande jaren betrekking hebben.

(43) Met behulp van objectieve deelindicatoren kunnen de sociaal-economische onevenwichtigheden in de betrokken regio's worden vastgesteld. Daarom gaat de Commissie ervan uit dat Duitsland aan alle voorwaarden voldoet die in de punten 3.10.1 en 3.10.2 van de richtsnoeren zijn vastgelegd.

c) **De arbeidsmarktregio Berlijn**

(44) Als afzonderlijke deelstaat beantwoordt de stad Berlijn tegelijkertijd aan de statistische eenheid NUTS I, II en III. Berlijn vormt samen met de aangrenzende gebieden, die tot de deelstaat Brandenburg behoren, een arbeidsmarktregio. De NUTS-II-regio Brandenburg voldoet aan de voorwaarden voor een afwijking op grond van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag, wat door de Commissie wordt beaamd.

(45) Duitsland voert aan dat het onrechtvaardig zou zijn indien de stad Berlijn niet op grond van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag, zou kunnen worden voorgedragen, aangezien een deel van de arbeidsmarktregio aan de sociaal-economische criteria voor de classificatie als a-regio voldoet.

(46) De Commissie onderkent de bijzondere geografische ligging van de stad Berlijn. Duitsland verplicht zich in ieder geval om de hele arbeidsmarktregio Berlijn als steunzone in de zin van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag te behandelen. Dit zou betekenen dat de

mogelijkheden voor steunverlening in het Brandenburgse gedeelte niet volledig zouden worden benut ([10]). Zoals de Commissie constateert, houdt deze toezegging in dat de steunintensiteiten in die delen van Brandenburg die tot de arbeidsmarktregio Berlijn behoren, niet hoger mogen zijn dan de voor de stad Berlijn toegestane steunpercentages en dat er geen exploitatiesteun mag worden verleend.

(47) Op grond van deze overwegingen komt de Commissie tot de vaststelling dat de stad Berlijn onder de uitzonderingsbepalingen van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag valt.

d) **Lijst van steungebieden, maximaal bevolkingsbereik en standaardafwijking**

(48) De oorspronkelijk aangemelde lijst van steungebieden strookte niet met de richtsnoeren en met de door de Commissie vastgestelde maxima voor de bevolking in steungebieden. Deze maxima werden overschreden (zie punt 44 van het besluit tot inleiding van de procedure) en Duitsland heeft zich niet gehouden aan de eis van één enkele, homogene geografische eenheid, aangezien er een uitwisseling van steungebieden plaatsvond (zie overweging 38 van deze beschikking).

(49) Om de aanmelding in overeenstemming te brengen met de richtsnoeren, zond Duitsland in de loop van de onderzoeksprocedure een lijst van gebieden toe, die zich beperkte tot het door de Commissie vastgelegde maximale bevolkingsbereik en die beantwoordde aan de eis van een enkele, homogene geografische eenheid.

(50) Bij de keuze van de gebieden die zijn opgenomen in de bijlage, is Duitsland niet overgegaan tot uitwisseling van gebieden. Bovendien wordt het voor Duitsland vastgelegde maximale bevolkingsbereik in acht genomen: de Commissie heeft op 21 januari 1999 de nationale maxima voor het bevolkingsbereik van steungebieden in het kader van de uitzonderingsbepalingen van artikel 87, lid 3, onder a) en c), van het EG-Verdrag, voor de periode van 2000 tot 2006 bekendgemaakt (PB C 16 van 21.1.1999, blz. 5). Duitsland werd hiervan in kennis gesteld bij schrijven van 30 december 1998 (SG(98) D/12384). Op grond hiervan bedraagt het maximale bevolkingsbereik in Duitsland 34,9 %; dit plafond geldt voor de hele Bondsrepubliek en heeft betrekking op de regio's die onder artikel 87, lid 3, onder a) en c), van het EG-Verdrag vallen. In de kennisgeving van 23 april 1999 heeft Duitsland voorgesteld dat de uitzonderingsbepaling van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag, ten goede zouden komen aan 17,16 % van de totale bevolking; dit werd door de Commissie als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt verklaard. Derhalve geldt voor de Duitse steungebieden van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag een maximaal bevolkingsbereik van 17,7 %. De voorgestelde gebieden maken met een inwonertal van 14 546 097 inwoners 17,7 % van de totale bevolking van Duitsland uit en kunnen derhalve als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt worden verklaard.

(51) Op grond van punt 3.10.3, derde streepje, van de richtsnoeren moet de lijst van de regio's worden gerangschikt op basis van de gekozen indicatoren. De voorgestelde regio's moeten voor één van de in de methode gebruikte indicatoren significante ongelijkheden vertonen (standaardafwijking: de helft) met het gemiddelde van de regio's in Duitsland die potentieel onder artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag vallen.

(52) De Commissie heeft de rangschikking en de voorgeschreven afwijking onderzocht en komt tot de slotsom dat in bijlage aan dit criterium is voldaan.

(53) De door Duitsland ingediende lijst van steungebieden die in de bijlage bij deze beschikking is opgenomen, kan derhalve overeenkomstig artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt worden beschouwd.

(54) Voorts acht de Commissie het noodzakelijk dat Duitsland op nationaal niveau maatregelen treft teneinde heel duidelijk de gebieden die onder artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag vallen af te grenzen van de gebieden die onder artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag vallen, en duidelijk aan te geven dat alleen deze gebieden gerechtigd zijn om regionale steun in de zin van de richtsnoeren te ontvangen. Om deze reden acht de Commissie het zinvol om een hiertoe strekkende bepaling in deze beschikking op te nemen.

e) **Steunintensiteiten**

(55) In punt 3.10 van de richtsnoeren wordt bepaald dat de lidstaten de steunintensiteiten die voor de c-regio's zijn vastgesteld overeenkomstig de punten 4.8 en 4.9 van de richtsnoeren, aan de Commissie melden. Op grond van punt 4.8, tweede alinea, van de richtsnoeren mag de steunintensiteit in principe niet hoger zijn dan 20 % NSE. Indien de voorgestelde c-regio van het niveau-NUTS-II een hoger BBP per inwoner (uitgedrukt in KKS) en een lager werkloosheidspercentage heeft dan het communautaire gemiddelde, wordt op grond van punt 4.8, vierde alinea, van de richtsnoeren de maximale steunintensiteit beperkt tot 10 % NSE. In uitzonderingsgevallen kan voor gebieden met een regionale steunintensiteit van 10 % NSE (van het niveau-NUTS-III of kleiner), die aan regio's in de zin van artikel 87, lid 3, onder a), grenzen, op grond van punt 4.8, vierde alinea, van de richtsnoeren een maximale steunintensiteit van 20 % NSE worden toegestaan. Op grond van punt 4.9 van de richtsnoeren kan dit maximum met 10 procentpunten bruto worden verhoogd ten behoeve van het midden- en kleinbedrijf, met uitzondering van ondernemingen in de vervoerssector.

([10]) Opmerking van Duitsland naar aanleiding van het besluit tot inleiding van de formele onderzoeksprocedure, fax van 17 september 1999, blz. 10.

(56) Duitsland meldt een steunintensiteit aan van 28 % (bruto) voor het midden- en kleinbedrijf en 18 % (bruto) voor grote ondernemingen in de steunregio's in West-Duitsland en een intensiteit van 43 % (bruto) voor het midden- en kleinbedrijf en 28 % (bruto) voor grote ondernemingen in de steunzone Berlijn (zie de overwegingen 16 en 18).

(57) Uit een vergelijking van de brief van de Commissie aan Duitsland van 30 december 1998 (SG(98) D/12384) en de lijst van regio's in de bijlage blijkt dat de volgende NUTS-III-gebieden zowel een hoger BBP per inwoner, uitgedrukt in KKS, als een lager werkloosheidspercentage hebben dan het communautaire gemiddelde en niet aan gebieden in de zin van artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag grenzen: Hameln-Pyrmont, Stadt Hof en Stadt Passau.

(58) Onder de uitzonderingsbepalingen die zijn opgenomen in punt 4.8, vierde alinea, van de richtsnoeren vallen de volgende in de bijlage voorgestelde gebieden: Wunsiedel, Hersfeld-Rotenburg, Göttingen en de stad Berlijn.

(59) Duitsland verklaart dat de steunintensiteiten, vanwege de specifieke situatie in de deelstaten, niet in NSE maar als brutopercentage worden vermeld. Duitsland verplicht zich er evenwel toe om de brutosteunintensiteiten in acht te nemen en gaat ermee akkoord dat de Commissie, omwille van de vergelijkbaarheid tussen de lidstaten, de toegestane maximale steunintensiteit in NSE uitdrukt. Aangezien het nettosubsidie-equivalent geenszins met het brutopercentage van een bepaalde steunmaatregel kan worden gelijkgesteld, kan de Commissie er niet omheen om de maximale steunintensiteiten voor de Duitse regionalesteunkaart in NSE vast te stellen, ook wanneer in de aanmelding brutopercentages zijn vermeld. De aanvullende percentages voor het midden- en kleinbedrijf worden aangegeven in brutopercenten.

(60) Voor die steungebieden waarvoor op grond van de richtsnoeren een maximale steunintensiteit van 10 % NSE geldt, wordt in het betreffende kaderplan (voetnoot 11 bij punt 2.5.1 in deel II) duidelijk gesteld dat deze bovengrens niet mag worden overschreden.

(61) De Commissie komt tot de slotsom dat in West-Duitsland de volgende steunintensiteitsmaxima met de richtsnoeren verenigbaar zijn:

— in de gebieden Hameln-Pyrmont, Stadt Hof, Stadt Passau:

  — 10 % NSE
  plus 10 % bruto voor het midden- en kleinbedrijf;

— voor de overige West-Duitse steunzones, met uitzondering van Berlijn:

  — 18 % NSE
  plus 10 % bruto voor het midden- en kleinbedrijf.

(62) De voor de stad Berlijn aangegeven brutosteunintensiteiten (43-28 %, zie overweging 58) liggen boven de in de richtsnoeren vastgelegde maxima, aangezien in voetnoot 11 bij punt 2.5.1, deel II, van het kaderplan niet uitdrukkelijk naar Berlijn wordt verwezen. Daarom kunnen de steunintensiteiten voor de stad Berlijn alleen dan als verenigbaar met de richtsnoeren worden beschouwd indien de volgende NSE-percentages niet worden overschreden:

— 20 % NSE
en een supplement van 10 % bruto voor het midden- en kleinbedrijf.

(63) Duitsland voldoet aan het criterium dat er geen aanvullende steun mag worden verleend voor kleine en middelgrote ondernemingen in de vervoerssector, aangezien het kaderplan niet van toepassing is op vervoersondernemingen in het algemeen.

f) **Cumuleringsmogelijkheden**

(64) In punt 4.18 van de richtsnoeren wordt bepaald dat de steunintensiteitsplafonds voor regionale steun, uitgedrukt in NSE, van toepassing zijn op de totale steun, ongeacht of de regionale steun verleend wordt door lokale, regionale, nationale of communautaire instanties. Met deze regel wordt gewaarborgd dat telkens wanneer regionale steun aan een onderneming wordt verleend, dezelfde subsidiabele kosten in aanmerking worden genomen en dat alle toegekende steun bij elkaar wordt geteld en niet het steunplafond voor een regio overschrijdt. Punt 4.20 van de richtsnoeren heeft betrekking op de cumulering van regionale steun met steun voor andere doeleinden. In dit geval is het gunstigste plafond van toepassing ([11]).

(65) In deel II, punt 2.5.1, van het kaderplan ruimt Duitsland de mogelijkheid in van cumulering van regionale steun. In punt 2.5.1 en de bijbehorende voetnoot 11 wordt uitdrukkelijk bepaald dat de toelaatbare steunintensiteiten, ook bij cumulering met andere vormen van steun, niet hoger mogen zijn dan het brutosteunpercentage dat in het kaderplan is vastgelegd noch hoger mogen zijn dan de door de Commissie toegestane, en in NSE uitgedrukte, maximale steunintensiteiten.

(66) Zoals in overweging 62 wordt opgemerkt, is voetnoot 11 niet van toepassing op de stad Berlijn. Daarom stroken de cumuleringsregels niet met de richtsnoeren. Indien in de nationale rechtsvoorschriften duidelijk wordt bepaald dat de maximale steunintensiteiten van 20 % NSE en 20 % NSE met een supplement van 10 % bruto voor het midden- en kleinbedrijf ook bij cumulering van regionale steun in acht worden genomen, kan de Commissie de cumuleringsregels als verenigbaar met de richtsnoeren beschouwen.

([11]) Er zij op gewezen dat Duitsland in de aanmelding van het 29e kaderplan (zie N 767/99) de regels voor de cumulering van regionale steun met steun voor andere doeleinden heeft vastgelegd. Daarom wordt dit aspect behandeld in het kader van de onder nummer N 767/99 geregistreerde aanmelding.

g) **Modulatiebeginsel**

(67) De Commissie aanvaardt het argument van Duitsland dat, behalve voor de stad Berlijn, de Duitse steunplafonds onder de in de richtsnoeren vastgelegde maxima liggen. Onder deze bovengrens brengt Duitsland een verdere differentiatie aan (zie overweging 61). Deze gradatie en het feit dat de voor de regionalesteunkaart vastgelegde steunplafonds slechts in individuele gevallen mogen worden aangewend voorzover zich bijzondere structurele problemen voordoen, leiden tot de slotsom dat voor de regionalesteunkaart naar behoren rekening is gehouden met de criteria van punt 4.8 van de richtsnoeren.

(68) Bovendien stelt de Commissie vast dat de maximale steunintensiteiten niet verhoogd werden ten opzichte van de vorige regionalesteunkaart van Duitsland (zie steunmaatregel N 613/96).

h) **„Uitwisseling van steunregio's"**

(69) In punt 3.10 van de richtsnoeren worden de belangrijkste randvoorwaarden aangegeven die de lidstaten in acht moeten nemen bij de keuze van de gebieden die als regionale steunzones in de zin van artikel 87, lid 3, onder a) en c), van het EG-Verdrag worden voorgedragen. Een „uitwisseling van steungebieden" valt duidelijk buiten het bestek van deze randvoorwaarden en leidt ertoe dat via een omweg een nieuwe indicator wordt geïntroduceerd.

(70) De indicatoren en de methode moeten de lidstaten in staat stellen de gebieden uit te kiezen die zich in een bijzonder moeilijke sociaal-economische situatie bevinden en derhalve een tussenkomst van de overheid in de zin van de richtsnoeren behoeven.

(71) De lidstaten kunnen bij de keuze van de methode en van de indicatoren hun eigen prioriteiten stellen. De Commissie grijpt bij dergelijke besluiten niet in en is ook niet bevoegd deze te wijzigen, zolang de gekozen methode en indicatoren aanvaardbaar zijn. De deelstaten zijn in zoverre betrokken bij de keuze op federaal niveau van de regionale steungebieden dat zij mogen meewerken aan de vaststelling van de indicatoren en de methode.

(72) De verschillende argumenten die ter rechtvaardiging van de uitwisseling van regio's worden aangevoerd, zoals bijvoorbeeld dat het „aantal inwoners van de c-regio's daardoor niet stijgt, omdat de gemeenten die bij deze uitwisseling betrokken zijn onder het voor Duitsland vastgestelde maximale bevolkingsbereik blijven", dat „deze uitwisseling slechts zeer kleine geografische eenheden (gemeenten) en slechts een gering percentage van de bevolking (2 %) betreft" en dat een dergelijke „uitwisseling er alleen toe bijdraagt om de gevolgen af te zwakken van het feit dat voor aan elkaar grenzende regio's verschillende steunplafonds worden toegestaan", kunnen alleen tot de conclusie leiden dat het hier om een weinig ernstige inbreuk op punt 3.10 van de richtsnoeren gaat.

(73) Het argument van Duitsland dat de uitwisseling van gebieden misschien niet met de letter, maar wel met de geest van deze richtsnoeren overeenstemt, wordt niet nader toegelicht en wordt niet door de Commissie gedeeld.

(74) In ieder geval heeft Duitsland zijn lijst van steungebieden in de zin van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag gewijzigd zonder de methode van de uitwisseling van steungebieden toe te passen. Dit gewijzigde voorstel wordt derhalve als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt beschouwd.

VII. CONCLUSIES

De regionalesteunkaart kan volgens de Commissie als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt worden beschouwd indien aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

1. Duitsland treft op nationaal niveau maatregelen teneinde heel duidelijk de gebieden die onder artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag vallen, te onderscheiden van de gebieden die onder artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag vallen en duidelijk aan te geven dat alleen deze gebieden gerechtigd zijn om regionale steun in de zin van de richtsnoeren te ontvangen.

2. De steunintensiteiten voor de stad Berlijn worden beperkt tot het plafond van 20 % NSE, eventueel aangevuld met een supplement van 10 % bruto voor het midden- en kleinbedrijf.

3. De cumuleringsmogelijkheden worden beperkt tot de door de Commissie toegestane maxima voor de regionale steunverlening,

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING GEGEVEN:

Artikel 1

De regionalesteunkaart voor de periode van 1 januari 2000 tot en met 31 december 2003 betreffende regio's in de zin van artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag, is verenigbaar met de gemeenschappelijke markt voorzover aan de in artikel 2 genoemde voorwaarden is voldaan.

Artikel 2

1. Duitsland treft op nationaal niveau maatregelen teneinde heel duidelijk de gebieden die onder artikel 87, lid 3, onder a), van het EG-Verdrag vallen, af te bakenen van de gebieden die onder artikel 87, artikel 3, onder c), van het EG-Verdrag vallen, en duidelijk aan te geven dat alleen deze gebieden gerechtigd zijn om regionale steun in de zin van de richtsnoeren inzake regionale steunmaatregelen te ontvangen.

2. De maximale steunintensiteiten voor de stad Berlijn worden tot 20 % NSE beperkt, ook wanneer er sprake is van cumulering van steun, met dien verstande dat voor het midden- en kleinbedrijf een supplement van 10 % bruto kan worden toegestaan.

Artikel 3

Duitsland deelt de Commissie binnen twee maanden vanaf de kennisgeving van deze beschikking mee welke maatregelen het heeft genomen om hieraan te voldoen.

Artikel 4

Deze beschikking is gericht tot de Bondsrepubliek Duitsland.

Gedaan te Brussel, 14 maart 2000.

Voor de Commissie

Mario MONTI

Lid van de Commissie

BIJLAGE

Lijst van de steungebieden ex artikel 87, lid 3, onder c), van het EG-Verdrag die samen 17,73 % van de bevolking uitmaken

Rangnummer	Deelstaat	Arbeidsmarktregio (AMR)		AMR bestaande uit Stadt- (St.) en Landkreis(en) (LK)	Bevolking (stand per 31 december 1997)		
		Rang	Benaming		Kreis	AMR	Gecumuleerd (in %)
1	Berlijn		Berlijn	Stad Berlijn alsmede de gemeenten in Brandenburg die deel uitmaken van het stadsgewest Berlijn, waarvan:		4 253 418	
				de stad Berlijn	3 425 759		
	Totaal				**3 425 759**		**4,18**

Inwonersaantal steungebied: 3 425 759.

Rangnummer	Deelstaat	Arbeidsmarktregio (AMR)		AMR bestaande uit Stadt- (St.) en Landkreis(en) (LK)	Bevolking (stand per 31 december 1997)		
		Rang	Benaming		Kreis	AMR	Gecumuleerd (in %)
2	Sleeswijk-Holstein	14	Husum	LK Nordfriesland		162 084	
		18	Lübeck	St. Lübeck	215 376		
				LK Ostholstein	199 229	414 605	
		22	Flensburg	St. Flensburg	85 547		
				LK Schleswig-Flensburg	192 895	278 442	
		33	Heide	LK Dithmarschen		135 773	
	Totaal					**990 904**	**1,21**

Inwonersaantal steungebied: 990 904.

Rangnummer	Deelstaat	Arbeidsmarktregio (AMR)		AMR bestaande uit Stadt- (St.) en Landkreis(en) (LK)	Bevolking (stand per 31 december 1997)		
		Rang	Benaming		Kreis	AMR	Gecumuleerd (in %)
3	Nedersaksen	1	Wilhelmshaven	St. Wilhelmshaven	88 950		
				LK Friesland	99 419		
				LK Wittmund	56 057	244 426	
		2	Helmstedt	LK Helmstedt		100 900	
		4	Uelzen	LK Lüchow-Dannenberg	52 129		
				LK Uelzen	96 541	148 670	
		5	Leer	LK Leer		157 051	
		6	Bremerhaven	LK Cuxhaven		200 636	
		8	Osterode	LK Osterode am Harz		87 531	
		9	Goslar	LK Goslar		158 979	

Rang-nummer	Deelstaat	Arbeidsmarktregio (AMR)		AMR bestaande uit Stadt- (St.) en Landkreis(en) (LK)	Bevolking (stand per 31 december 1997)		
		Rang	Benaming		Kreis	AMR	Gecumuleerd (in %)
		10	Emden	St. Emden	51 546		
				LK Aurich	182 991	234 537	
		12	Einbeck	LK Northeim		152 988	
		15	Hameln	LK Hameln-Pyrmont		163 723	
		16	Göttingen	LK Göttingen		268 099	
		23	Cloppenburg	LK Cloppenburg		144 526	
		26	Westerstede	LK Ammerland		106 688	
		27	Celle	LK Celle		180 269	
		31	Nordenham	LK Wesermarsch		94 551	
		34	Holzminden	LK Holzminden		83 008	
		37	Nordhorn	LK Grafschaft-Bentheim		127 470	
	Totaal					**2 654 052**	**3,23**

Inwonersaantal steungebied: 2 654 052.

Rang-nummer	Deelstaat	Arbeidsmarktregio (AMR)		AMR bestaande uit Stadt- (St.) en Landkreis(en) (LK)	Bevolking (stand per 31 december 1997)		
		Rang	Benaming		Kreis	AMR	Gecumuleerd (in %)
4	Bremen	6	Bremerhaven	St. Bremerhaven		126 997	
	Totaal					**126 997**	**0,15**

Inwonersaantal steungebied: 126 997.

Rang-nummer	Deelstaat	Arbeidsmarktregio (AMR)		AMR bestaande uit Stadt- (St.) en Landkreis(en) (LK)	Bevolking (stand per 31 december 1997)		
		Rang	Benaming		Kreis	AMR	Gecumuleerd (in %)
5	Noord-Rijnland-Westfalen	17	Hagen	St. Hagen		209 027	
		24	Gelsenkirchen	St. Gelsenkirchen	286 432		
				St. Bottrop	121 565		
				St. Herne	177 863		
				Kreis Recklinghausen	662 309	1 248 169	
		28	Heinsberg	Kreis Heinsberg		243 796	
		32	Duisburg	St. Duisburg	529 062		
				St. Oberhausen	223 399		
				Kreis Wesel	469 980	1 222 441	
		40	Dortmund	St. Dortmund	594 866		
				St. Hamm	181 194		
				Kreis Unna	427 067	1 203 127	
	Totaal					**4 126 560**	**5,03**

Inwonersaantal steungebied: 4 126 560.

Rangnummer	Deelstaat	Arbeidsmarktregio (AMR)		AMR bestaande uit Stadt- (St.) en Landkreis(en) (LK)	Bevolking (stand per 31 december 1997)		
		Rang	Benaming		Kreis	AMR	Gecumuleerd (in %)
6	Hessen	7	Eschwege	Werra-Meißner-Kreis		116 580	
		19	Hersfeld	LK Hersfeld Rotenburg		132 618	
		35	Kassel	St. Kassel	199 453		
				LK Kassel	244 192	443 645	
		38	Schwalm-Eder	Schwalm-Eder-Kreis		193 802	
Totaal						**886 645**	**1,08**

Inwonersaantal steungebied: 886 645.

Rangnummer	Deelstaat	Arbeidsmarktregio (AMR)		AMR bestaande uit Stadt- (St.) en Landkreis(en) (LK)	Bevolking (stand per 31 december 1997)		
		Rang	Benaming		Kreis	AMR	Gecumuleerd (in %)
7	Rijnland-Palts	3	Pirmasens	St. Pirmasens	47 184		
				St. Zweibrücken	35 885		
				LK Südwestpfalz	105 843	188 912	
		11	Idar-Oberstein	LK Birkenfeld		90 746	
		21	Kaiserslautern	St. Kaiserslautern	101 315		
				Donnersbergkreis	77 279		
				LK Kaiserslautern	109 917		
				LK Kusel	79 611	368 122	
Totaal						**647 780**	**0,79**

Inwonersaantal steungebied: 647 780.

Rangnummer	Deelstaat	Arbeidsmarktregio (AMR)		AMR bestaande uit Stadt- (St.) en Landkreis(en) (LK)	Bevolking (stand per 31 december 1997)		
		Rang	Benaming		Kreis	AMR	Gecumuleerd (in %)
8	Saarland	30	Merzig	LK Merzig-Wadern		106 138	
		39	Saarbrücken	Stadtverband Saarbrücken	355 865		
				LK Saarlouis	215 216		
				LK Neunkirchen	149 719	720 800	
Totaal						**826 938**	**1,01**

Inwonersaantal steungebied: 826 938.

Rang-nummer	Deelstaat	Arbeidsmarktregio (AMR)		AMR bestaande uit Stadt- (St.) en Landkreis(en) (LK)	Bevolking (stand per 31 december 1997)		
		Rang	Benaming		Kreis	AMR	Gecumuleerd (in %)
9	Beieren	13	Freyung	LK Freyung-Grafenau		82 080	
		20	Marktredwitz	LK Wunsiedel	88 378		
				LK Tirschenreuth	80 544	168 922	
		25	Hof	St. Hof	51 781		
				LK Hof	110 340	162 121	
		29	Regen-Zwiesel	LK Regen		82 573	
		36	Cham	LK Cham		130 325	
		41	Passau	St. Passau	50 468		
				LK Passau	183 973	234 441	
	Totaal					**860 462**	**1,05**

Inwonersaantal steungebied: 860 462.